

EKONOMICKO-PRÁVNÍ A SOCIÁLNÍ ASPEKTY SOUČASNÉ SITUACE MALÝCH LESNÍCH PODNIKŮ V NĚMECKU A PŘEDPOKLÁDANÉ VÝVOJOVÉ TRENDY PŘI JEJICH SDRUŽOVÁNÍ

ECONOMICAL, LEGISLATIVE AND SOCIAL ASPECTS OF THE PRESENT SITUATION OF SMALL FOREST ENTERPRISES IN GERMANY AND SUPPOSED TRENDS OF DEVELOPMENT OF THEIR ASSOCIATIONS

JIŘÍ MATĚJČÍK - BARBORA LIŠKOVÁ

Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita v Brně

ABSTRACT

In the Czech Republic attempts of small forest owners were not directed onto their associating during the past 20 years despite the fact that it is the most effective way how to change the unfavourable situation that is the consequence of fragmentation of ownership and how to remove the so-called structural imperfections of small forest ownerships. This article presents description of the situation in Germany, the attention is paid to economical, legislative and social aspects of associating including expected trends of development that is influenced by increasing municipal forest owners. Briefly is commented also arising of association in two new federal lands.

Klíčová slova: malé lesní podniky, sdružování vlastníků lesa, Německo, lesnické služby

Key words: small forest enterprises, associating of forest owners, Germany, forest services

ÚVOD

Neuspokojivá situace při sdružování vlastníků lesa malých výměr v České republice je dlouhodobě neměnná a nedává ani v posledních letech naději na rozhýbání sdružovacího procesu u nás, přestože představuje jednu z neefektivnějších reálných cest jak změnit nevyhovující situaci, tj. odstranění tzv. strukturálních nedostatků malých lesních majetků.

Tento článek je prvním ze dvou stejně tématicky zaměřených příspěvků, a sice na situaci v Německu. Na něj navazuje další samostatný příspěvek popisující situaci v Rakousku, a to o přibližně stejné obsahové struktuře.

PROBLEMATIKA

V úvodu příspěvku je podána charakteristika lesního hospodářství Německa z hlediska několika základních statistických ukazatelů a je také popsána situace týkající se druhů vlastnictví, počtu a velikosti lesních majetků. V dalších kapitolách jsou charakterizovány jednotlivé druhy vlastnictví a pozice malých lesních podniků. Cílem autorů příspěvku je seznámit čtenáře s vývojem sdružovacího procesu, především v poválečném období. Těžiště příspěvku je zaměřeno na současný stav v oblasti právních a organizačních forem sdružení a na výkon různých činností při řádném obhospodařování lesa a na další předpokládaný vývoj vyplývající z demografických změn ve společnosti. Stranou pozornosti nezůstává ani hledisko problematiky venkova a struktury vlastnictví. Právě

aktuální problémy sdružování vlastníků lesů v těchto lesnických vyspělých evropských zemích by mohly být vodítkem i pro naše iniciativy v této oblasti na podporu sdružování (naše zkušenosti prakticky neexistují nebo jsou velmi omezené) a na přenos ověřených zahraničních zkušeností do našich podmínek (pochopitelně v modifikované podobě). Toto lze považovat za efektivní přístup k řešení velmi závažného existujícího problému našeho lesního hospodářství.

METODIKA

Příklady ze zahraničí ukazují, že při soustředěném úsilí na podporu sdružování vlastníků lesů by se mohly efekty společného prodeje lesnických výrobků a společného obhospodařování lesa dosáhnout i u malých vlastníků lesa. Z důvodu nedostatku našich vlastních zkušeností a poznatků a pro získání inspirace ze sdružovacího procesu z oblastí, kde se mu daří a přináší své výsledky, byla provedena rozsáhlejší analýza ekonomicko-právních, organizačních a sociálních aspektů současné či nedávné situace u malých lesních podniků v Německu a v Rakousku s cílem vytvořit poznatkovou základnu pro transfer zahraničního know-how do podmínek našeho lesního hospodářství.

Značná pozornost byla zaměřena také na další vývoj ve sdružování ve výše zmíněných zemích a na vazbu na dřevozpracující průmysl a roli státu a státní správy lesů. Analyzovány byly nejrůznější informační zdroje, které byly získány v rámci řešení projektu pro MZE k dané tematice (zahraniční odborné články, webové stránky, výzkumné zprávy apod.).

Za významný přínos pro rozšíření možností volby vhodných metodických přístupů v ČR lze považovat využití zahraničních výsledků také z řady již provedených průzkumů mezi vlastníky lesů v obou těchto zemích, které mohou s určitým časovým předstihem představovat naznačení očekávaných trendů v této oblasti i v našich podmínkách.

VÝSLEDKY

Charakteristika lesního hospodářství Německa

Spolková republika Německo má rozlohu 357 023 km², z toho plocha lesů představuje přibližně jednu třetinu (31 %), to znamená 11 075 799 ha. Většina lesů je ve vlastnictví soukromých majitelů (43 %), stát obhospodařuje 34 % lesní půdy a města a obce (a jiné) zbývajících 23 % lesů. Ovšem například v Bavorsku představují soukromé lesy polovinu celkové výměry.

Celková těžba se pohybuje mezi 60 - 70 mil. m³ (v roce 2006: 62,3 mil. m³; v roce 2007 v důsledku orkánu Kyrill dosáhla těžba 76,7 mil. m³). Roční přírůst je uváděn v průměrné výši 10 m³/ha. Při celkové rozloze lesů více než 11,075 mil. ha lze předpokládat celkový přírůst kolem 110 mil. m³ za rok.

V Německu je kolem 2 mil. vlastníků lesů. Z nich 60 - 70 % vlastní nejmenší rozlohy do velikosti 5 ha (v Bavorsku dokonce 90 % vlastníků). U soukromých lesů vlastní majetky do 5 ha průměrně 34 % soukromých vlastníků. V jednotlivých spolkových zemích podíl soukromých vlastníků organizovaných ve sdruženích kolísá od 25 do 80 %, převážně se střední velikostí lesních majetků. Průměrná obhospodařovaná plocha na vlastníka je 2,4 ha. S tím související obtíže při hospodaření jsou vyrovnávány prostřednictvím kooperací ve 4 550 lesních sdruženích s přibližně 382 968 vlastníky lesa (stav na přelomu tisíciletí). Strukturu lesních majetků v Německu znázorňuje tabulka 1.

Okolo 10 000 měst a obcí vlastní les, převážně v Bavorsku, z toho 39 % majetků má plochu menší než 50 ha, 48 % je rozlohou mezi 50 - 500 ha a 13 % majetků hospodaří na více než 500 ha. Situaci ve sdružování vlastníků lesa v Bavorsku v roce 2000 zachycuje tabulka 2.

V průměru připadala na jednoho člena sdružení výměra lesa 9,7 ha. V roce 2008 však činil počet lesnických sdružení uznaných podle

spolkového lesního zákona již jenom 139, z nichž 132 bylo způsobilých obdržet finanční podporu podle platných směrnic a 7 bylo lesnohospodářských sdružení. Trend ke snižování počtu sdružení je dán tlakem na zvyšování efektivnosti jejich činnosti a zvyšování hospodářské síly, tj. především slučováním malých sdružení.

Charakteristika jednotlivých druhů vlastnictví lesa

- Soukromý les

Jelikož je podíl soukromého lesa značný, je v této oblasti jen málo lesních správních orgánů. Vlastnictví lesa je často roztrženo. Vlastníci, kteří si nemohou dovolit vlastního lesníka (99 %), mají možnost si nechat poradit prostřednictvím lesnických organizací. V mnoha spolkových zemích přebírá poradenství zemědělská komora, většinou u zemědělských podniků. Obzvláště angažovaní majitelé lesa mohou také vstoupit do lesního společenství, aby společně obhospodařovali své lesy. Hlavním cílem v těchto lesích je hospodářský výnos. Opatření k využívání lesa nebo k odpočinku (rekreaci) jsou většinou spojeny s náklada, které vlastník sám může poskytnout jen z části.

Selský les (Bauernwald) je lesní majetek do 200 ha, který je spojen se zemědělskou produkcí do jednoho podniku a je obhospodařován vlastníky a jejich rodinnými příslušníky. Zde uvedené platí i pro případ Rakouska.

Smišené zemědělské a lesnické podniky jsou ty, které vlastní půdu lesní i zemědělskou. K tomu, aby mohl být podnik označen jako smíšený, musí mít minimálně 10% podíl celkové výměry méně zastoupeného druhu půdy.

- Státní les

patří Spolkové republice Německo a spolkovým zemím. Spolkové republice patří lesy jen v nepatrném množství a omezují se v podstatě jen na výcvikové plochy armády. Státní lesy mají vedle hospodářských cílů také další veřejné úkoly, jako je např. podpora rekreační funkce lesů a upřednostňování zájmů ochrany přírody.

Státní lesní úřady od reformy v roce 2005 již nemají jako jeden z dřívějších úkolů obhospodařování státního lesa (pozn.: to bylo v pojetí dřívějšího jednotného lesního úřadu, tzv. Einheitsforstamt), ale tuto úlohu v jednotlivých spolkových zemích postup-

Tab. 1.

Rozloha lesa podle velikostí majetků a druhu vlastnictví v Německu (v ha)
Forest area according to size and type of ownership in Germany (in ha)

Velikost majetku/Size of holdings	Lesy korporací/Corporation forests	Soukromé lesy/Private forests
do 20 ha	63 104	2 759 825
20 až 50 ha	60 258	391 322
50 až 100 ha	95 255	272 647
100 až 200 ha	168 860	241 872
200 až 500 ha	422 229	327 211
500 až 1 000 ha	408 007	256 150
nad 1 000 ha	942 475	574 696
Celkem/In total	2 160 188	4 823 723

Zdroj: BMELV Statistik 2003, Clusterstudie Forst und Holz, Zweite Bundeswaldinventur, Waldzustandsbericht 2005, BMELV

Tab. 2.

Stav sdružování v Bavorsku v roce 2000
State of associations in Bavaria in 2000

Ředitelství lesů/ Forest headquarters	Počet lesních sdružení/ Number of forest associations	Počet členů ve sdruženích/ Number of members in associations	Plocha sdružení v ha/ Area of associations in ha	Celková plocha/ Total area %	Počet sdružených vlastníků lesa/ Number of associated owners %
Oberbayern	27	27 622	243 269	69	31
Schwaben	21	20 597	182 256	69	43
Niederbayern	22	20 039	162 977	64	20
Oberpfalz	31	17 958	179 469	73	28
Oberfranken	20	17 711	126 769	83	30
Mittelfranken	17	16 198	138 840	75	5
Unterfranken	36	4 351	172 666	89	36
Bavorsko celkem/ Bavaria in total	174	124 476	1 206 246	73	25

Zdroj: Statistikband 2000, Bayerische Staatsforstverwaltung

ně přebírají nově založené samostatně působící hospodářské subjekty (pozn.: s určitou analogií jako u nás LČR, s. p.). Státní lesní úřady tedy nově zajišťují jenom výsostné úkoly, tj. dohled nad dodržováním právních předpisů, zajišťování mimoprodukčních funkcí ve státním lese, vzdělávání lesnického dorostu, dohled nad Bavorskými státními lesy a dále plní poradenskou úlohu pro lesnická sdružení a nestátní vlastníky lesů včetně spolupůsobení při vedení lesních podniků (na základě žádosti u komunálních lesů za úhradu a v Bavorsku např. u nejmenších soukromých vlastníků bezplatně) a pomáhají při získávání finančních podpor vlastníků lesa a při jejich vzdělávání.

- Lesy společenstevní
jsou mimo jiné lesy měst a obcí a také církevní lesy. Jejich úlohy jsou značně diferencované. Zatímco lesní podniky ve venkovských oblastech jsou obhospodařovány způsobem vedoucím k dosažení zisku, lesy velkých měst jsou téměř úplně zaměřeny na plnění rekreační funkce.

- Treuhandwald
je les, který byl vyvlastněn v průběhu půdní reformy v NDR a byl převzat do lidového vlastnictví. Po sjednocení Německa byl předán Fondu národního majetku, jehož cílem je tento les privatizovat. Do doby jeho privatizace je obhospodařován příslušnou zemskou lesní správou a Statky pro půdní využití a správu, s. r. o.

Pozice malých lesních podniků v Německu

V mnoha společnostech existuje shoda nejen v tom, že vlastnictví by mělo být institucionálně zajištěno, ale že by se také měl uznávat přínos jeho širokého rozptýlení mezi více lidí. V případě vlastnictví lesa znamená široké rozptýlení vlastnictví ale také to, že velký počet vlastníků má mnoho malých pozemků, jež se nesnadno efektivně obhospodařují.

Utváření lesních sdružení jako nástroje k podpoře spolupráce vlastníků maloplošných soukromých lesů vzbuzuje naděje v mno-

ha regionech na světě. V tomto ohledu kontrastují země s dlouhou tradicí sdružování jako je Švédsko a Norsko se zeměmi, kde je sdružování relativně nové, včetně USA. Německo v této řadě spadá zhruba doprostřed. Třebaže má spolupráce mezi soukromými vlastníky lesa dlouhou tradici, stále převládají velké problémy při tvoření efektivních sdružení. Dnes se v jednotlivých německých spolkových zemích organizační formy lesních sdružení značně liší stejně jako míra, do níž jsou sami vlastníci organizováni.

Pokud bude předmětem našeho zájmu jenom poválečné období v Německu, můžeme konstatovat, že po roce 1950, obzvláště ale přibližně od roku 1960, rostla s postupným zhoršováním výnosovosti malých zemědělských a lesních podniků u vlastníků připravenost se sdružovat. 1. září 1969 byl schválen zákon o lesním sdružování, který bral v úvahu princip svobodného rozhodnutí vlastníků lesů, zda budou členy sdružení. V roce 1975 byl tento zákon téměř v nezměněné podobě převzat do spolkového lesního zákona.

Od opětovného sjednocení Německa se základní organizační principy sdružení v bývalém západním Německu staly relevantními ve východních částech země, kde byl po restituci a privatizaci dříve státem obhospodařovaných pozemků velký počet lesů navrácen malým soukromým vlastníků lesů. Tato situace je doprovázena oživením názorů na míru, do níž by se měla převádět vlastnická práva. Dokonce i vědci vedli kampaň za obnovené uspořádání vlastnických práv.

Převaha vlastnictví lesů nezemědělci v nových spolkových zemích si vynucuje pojetí forem sdružení, která extenzivně provádějí služby včetně povinností komplexního řízení jménem členů tak, jak je tomu na západě. V určitých případech si přítomnost řemenových parcel četných soukromých lesů různých vlastníků nutně žádá zvážení možnosti koordinovat hospodaření napříč vlastnickými hranicemi podle jednotného plánu. Očekávají nicméně, že sdružení na sebe vezmou odpovědnost za hospodaření v lese, zejména za ty nezemědělské vlastníky lesa, kteří nejsou schopni nebo ochotni těžit a prodávat užitkové dříví.

Současný vývoj

Společenskému prostředí lesních sdružení v Německu tradičně dominují

- státní lesnické orgány (pozn.: s určitými změnami od reformy státní správy lesů v roce 2005),
- soukromé lesnické obchodní zájmové skupiny a
- odvětví dřevozpracujícího průmyslu.

Ty formulují zásadní environmentální očekávání.

Nezemědělská skupina vlastníků lesa neustále roste. V důsledku toho je hospodaření v lese stále více nutné organizovat na velké vzdálenosti, tj. musí se provádět ve volném čase majitele, jehož trvalé bydliště může být značně vzdálené od jeho pozemku. Obhospodařování lesa obdobně soutěží s množstvím dalších volnočasových činností o vzácný čas v rozvrhu majitele. V tomto ohledu vyvstává zjevná diskrepance mezi požadavky propagovanými sdruženími ve veřejných rozpravách a realitou.

„Městští vlastníci lesa“ také sotva kdy požadují služby sdružení. Aktivní kooperace v organizaci, stejně jako poptávka po službách, se z největší části koncentrují u farmářů na plný úvazek. Zemědělci na částečný úvazek a nezemědělci přispívají k dění ve sdruženích málo a také mají ze svých aktivit malý prospěch.

Mnoho průzkumů zaměřených na majitele lesů potvrdilo, že takzvaní městští vlastníci lesů získají z práce sdružení málo, vlastníci lesů s velkými rozlohami mají častěji ze svého členství ve sdružení prospěch. Na rozdíl od farmářů nezemědělci zřídka využívají sdružení jako zdroj informací o lesním hospodářství. Mají také menší zájem o rozšíření služeb poskytovaných sdruženími, to si přejí především farmáři na plný a částečný úvazek. Za hlavní důvod těchto poznatků lze považovat především to, že management organizace stejně jako členové, sdružení stále ještě vnímají jako organizace prodávající dříví. Pro členy ustupuje poptávka po jiných službách do pozadí, protože tito lidé jsou zvyklí hospodařit ve svých lesích sami.

V současné době méně než jedna třetina vlastníků lesa v Německu je organizována v lesních sdruženích rozdílné velikosti, struktury a intenzity činnosti, přičemž jsou z obchodního hlediska velké rozdíly ve velikosti a profesionalitě managementu. Třebaže členy se stávají hlavně majitelé větších lesních podniků, sdružení stále v některých krajích reprezentují značný podíl soukromých maloplošných lesů. Až dosud byla sdružení vázána vůdčím principem uskutečňování udržitelného lesního hospodaření a zlepšování prodejnosti užitkového dříví z malých soukromých lesů.

V německých lesních sdruženích se bezplatně angažuje přibližně 45 000 vlastníků lesů jako předsedové, členové představenstva a důvěrníci. Německým grémiem soukromých lesů je „Pracovní společenství německých spolků vlastníků lesů“ (AGDW). AGDW zastupuje, jako zastřešující organizace pro 14 zemských sdružení, zájmy soukromých a městských vlastníků lesů v Německu. Ještě dnes se v Německu nachází velmi malá sdružení, která mají pod 100 ha, stejně jako taková, která mají více než 50 000 ha členské plochy, a tím disponují solidní hospodářskou základnou. Aktivita lesních sdružení odpovídají rozdílnému zaměření, od spolků bez významné hospodářské činnosti až po profesionálně vedená, hospodářsky samostatná centra služeb ve venkovských oblastech.

Společenská struktura majitelů lesa a jejich potřeby se jen na první pohled shodují s předpoklady podmiňujícími různé modely sdružení. Ve skutečnosti čím více městský je životní styl vlastníků lesa, tím důležitější bude poptávka po službách. Množství jednotliv-

covy iniciativy, jež na sebe berou vlastníci lesa ohledně svého majetku, se od zemědělců na plný úvazek po farmáře na částečný úvazek neustále snižuje, nezemědělské majitelé jí vynakládají nejméně. Mezi nezemědělci je patrná jasná korelace mezi různými životními styly a připraveností postoupit vlastnická práva třetím stranám.

Požadavek státní regulace a zintenzivněné hledání efektivních struktur, které by radily vlastníkům lesa a staraly se o jejich majetek, nemusí vést ke stejnému organizačnímu výsledku. Názory na stávající organizační modely a roli, kterou v nich hrají státní lesnické orgány, jsou kritizovány z různých úhlů. Kromě zásadního odmítnutí angažovanosti státu v záležitostech soukromých lesů, zaznívá stále hlasitěji hospodářsky podložená kritika stávajících organizačních forem.

V různých krajích se kritéria efektivity spojují s podstatou sdružení. Při použití těchto kritérií mnozí pozorovatelé vyhodnotí přínos lesních sdružení jako relativně negativní: „Není pochyb, že většina ze zhruba 3 000 lesních sdružení v Německu není aktivní, nezaslouží si toto označení a v podstatě se využívají jako prostředek k získávání dotací“ (DÖHRER 1998). Na druhé straně se u některých sdružení pravidelně uznává, že mají modelový charakter. Patří k nim jednotlivá sdružení, která na sebe měla převedena rozsáhlá a dlouhodobá majetková práva svých členů a byla mnoho let prezentována jako vzor. Vesměs se uznání týká rozsahu a tržní síly jednotlivých asociací nebo se oceňují jejich služby. Mnozí aktéři doufají v řešení problémů sdružení prostřednictvím rozšíření služeb sdružení a současného omezení angažovanosti státu.

Od lesnické reformy v roce 2005 se vyvíjela většina lesních sdružení mimořádně dynamicky. Představují se s profesionálními a pracovními specifickými strukturami a vykazují vysokou intenzitu zobchodování dříví a šíří služeb. Úspěch, daný zlepšením hospodářské situace malých soukromých lesů a snížením strukturálních nedostatků, je úzce spojen s podnikatelským zaměřením sdružení.

Koncepce podpory vzniku a fungování lesních sdružení jako politického nástroje k dosažení veřejných cílů čelí neustálému dilematu. Lesní sdružení se nejen snaží zapojit lidi se společně sdíleným přesvědčením o nutnosti produkce dříví, ale snaží se i zapojit vlastníky lesa, kteří své lesy spravují netradičními způsoby. Z tohoto důvodu představují jak zásada dobrovolného členství, tak myšlenka přenosu majetkových práv alespoň od některých vlastníků lesa na organizaci, důležité složky lesních sdružení.

Zákon a právní formy sdružování v Německu

Spolkový lesní zákon sleduje záměr podporovat lesnictví kvůli produkční, ochranné a rekreační funkci. Tento cíl má být v soukromých lesích dosahován mimo jiné právě prostřednictvím vytváření lesních sdružení. Stát a spolkové země stanovují právní rámcové podmínky pro jejich vytváření. Ve spolkovém lesním zákoně definuje zákonodárce 3 druhy lesních sdružení, které mohou být uznány:

- a) Společenství lesních podniků (Forstbetriebsgemeinschaften),
- b) Lesní hospodářská sdružení (Forstwirtschaftliche Vereinigungen) a
- c) Svazy lesních podniků (Forstbetriebsverbände).

Ad a) Společenství lesních podniků

jsou dobrovolná sdružení vlastníků lesů. K tomu, aby bylo dosaženo jejich uznání jako společenství lesních podniků, musí se při sdružení jednat o právnické osoby soukromého práva (např. registrovaný spolek, hospodářský spolek, registrované družstvo, společnost s ručením omezeným, akciová společnost, komanditní společnost na akcie nebo i jiná lesnická sdružení, asociace).

Lesní sdružování ve formě společenství lesních podniků odpovídající spolkovému lesnímu zákonu jsou organizační formy dobrovolných občanskoprávních sdružení, která výrazně snižují nevýhody při obhospodařování malých lesních majetků bez výrazného omezení rozhodovací svobody a možnosti zásahu vlastníků v jejich lese.

Společenství lesních podniků může mít rozdílné způsoby obhospodařování (lesní spolek a lesní společenství) podle podmínek a historického vývoje v daných oblastech, přičemž oba způsoby zastřešuje název společenství lesních podniků. Tyto formy nejsou definovány v zákoně, jejich název vznikl jako funkční označení pro potřeby vysvětlení principů jejich fungování.

Zatímco u lesních spolků se hospodaří parcelně přesně, u lesních společenství se provádí společné hospodaření přesahující parcely. Lesní společenství vede přesnou knihu o nákladech/výnosech pro celý lesní majetek. Aby se v rámci lesního sdružení nejednalo jen o shromažďování dříví, nýbrž také o společné zobchodování, je ovšem nutné založit dodatečnou organizaci, například v právní formě společnosti s ručením omezeným (s. r. o.). Tato s. r. o. uzavře se společenstvím lesních podniků a popřípadě také s lesním hospodářským sdružením smlouvu zajišťující obchod. I přesto, že založení s. r. o. znamená určitý dodatečný organizační a byrokratický vklad, nabízí tato cesta mnohé výhody. Rozhodující předností je, že díky společnému obchodování se dřívím je posílena pozice na trhu. To se projevuje ve využívání podnikatelů v těžbě stejně jako v pěstební činnosti při zajišťování materiálu nebo organizaci logistiky a při společném vystupování vůči odběratelům z dřevařského průmyslu.

Pro zákazníky se nabízí výhoda v tom, že budou mít do budoucna jednu kontaktní osobu. Tento partner se zároveň vyznačuje vysokou přívětivostí k zákazníkům a profesionalitou. Pro společníky nabízí s. r. o. přínos v tom, že poskytuje výhody v oblasti zdanění tržeb. Naproti tomu obchod u s. r. o. je ovlivněn jasnou orientací na zisk. Přitom je požadováno, aby kompetence a rozdělení úkolů mezi společenstvím lesních podniků, lesním hospodářským sdružením a s. r. o., ale také mezi přízvanými poradními organizacemi, byly jasně uspořádány. K tomu slouží stanovky v lesních sdruženích, smlouva o podpoře a smlouva o zajištění obchodu. Vedle kompetencí je ale také třeba jasné rozdělení nákladů. K tomu je zpracován model financování.

„Ne můj les, ale náš les“. Tento princip je klíčem k porozumění těm staroprávním lesním družstvům, které v mnoha regionech Německa zajišťují sdružování vlastníků lesa. Lesní družstva vlastní svůj majetek společně a musí se společně na způsobu používání domluvit. Co dřívější pozorovatelé pokládali mnohonásobně za riziko a břemeno těchto vlastníků lesů, působí dnes opět vysoce moderně. Společné hospodaření je pokládáno mimo jiné také u rozparcelovaných malých soukromých lesních majetků jako smysluplné vyjádření politiky těchto majetků.

Se zřetelem na dynamiku dřevařského trhu může být rozsah pravomocí zapsaných a uznaných spolků příliš úzký. Poslání spolku není zaměřeno na hospodářský obchodní podnik. Nemůže tedy provozovat obchod na vlastní účet, nýbrž smí být činný jen jako zprostředkovatel. To znamená, že pilařský závod pro nákup dříví musí s každým vlastníkem lesa uzavřít dohodu zvlášť. Družstvo naproti tomu může, jako každý jiný podnikatel, kupovat dříví svých členů a pilařskému provozu dále prodávat. Spojuje zájmy členů, kteří nemusejí nadále jednotlivě jednat s odběrateli. Díky tomu je možné kvůli většímu obchodovanému množství dosáhnout lepší ceny. Dřevařské podniky převážně zvyšují své kapacity a nebudou se chtít v jednáních střetávat s malými vlastníky lesa.

Jedna z předností družstva – předpokládá se, že hlavními výrobky jsou zemědělské a lesní produkty – oproti s. r. o. spočívá v tom, že družstvo nemá povinnost daně z příjmu právnických osob (RAUCH 2007). K tomu přichází to, že zisk na člena může být vyplacen, a tím může být pokládán za výdaj sdružení, čímž se sníží daňový základ. Podnikatelská forma družstva je plně transparentní, každý člen má možnost nahlédnout do knih. U s. r. o. naproti tomu chybí tato otevřenost, kdy jenom management ví, jak si v podnikání opravdu stojí. Demokratická forma uskupení proto může u organizací s mnoha členy zmírnit mnohé střety.

Poznámka:

Lesní družstva vznikají podle zemského práva a právní stránka jejich vzniku není tedy upravena v lesním zákoně, ale v souladu s § 16 spolkového lesního zákona se dají rozlišit lesní družstva podle druhu hospodaření na lesní spolek a lesní družstva. Vedle lesních družstev vzniklých podle starého práva (existují v podstatě od 15. století), vznikají i nové právní úpravy (např. v roce 1999 schválil Duryňský zemský sněm zákon o lesních družstvech, který se však netýká komunální samosprávy. Asi 300 lesních družstev v Duryňsku vzniklých podle starého práva muselo během 5 let upravit své stanovky, aby odpovídaly novému zemskému zákonu).

Lesní družstva představují značný přínos k posílení a stabilizaci obcí na venkově. Významně podporují, také finančně, společenský život ve své spádové oblasti. Družstevní činnost může být velmi rozmanitá podle typu a rozsahu družstevní činnosti a vykazuje řadu možností. Družstvo musí mít minimálně 7 členů a vzniká zápisem do registru družstev. Rozsah obchodních podílů a stejně tak vnesená minimální platba musí být stanovena ve stanovách. Bez ohledu na obchodní podíly má každý družstevník jeden hlas. Ve stanovách může být také uvedeno, že každý člen družstva v případě konkurzu ručí jen do stanovené částky ze svého majetku. Panuje odborný názor, že lesní družstvo je vhodnou právní formou pro lesnická sdružení, kde je vysoká rozdrobenost lesních majetků.

Úspěšně klasifikovaná lesní družstva mají především tyto atributy, které vlastníci pozitivně oceňují:

- vliv podílníka na rozhodování o hospodaření,
- integrace vlastníků („pocit my“),
- důvěra v odborné a sociální kompetence managementu,
- podnikatelské a společenské úspěchy,
- uspokojování personálních potřeb vlastníků.

Ad b) Lesní hospodářská sdružení

jsou myslitelná jen ve formě spojení za účelem poskytování služeb, tzn., že vlastník lesa hospodaří pod vlastním jménem s vlastním účetnictvím a přijímá od sdružení jen určité služby. Podle spolkového lesního zákona smí být výhradním záměrem lesních hospodářských sdružení adaptace výroby a odbytu lesních produktů na požadavky trhu.

Ad c) Svazy lesních podniků

jsou chápány jako společnosti veřejného práva utvořené spojením jednotlivých podniků. Mohou být vytvořeny jen pro lesnický mimořádně nepříznivě strukturalizovaná území. V praxi má tato forma spojení jen nepodstatný význam.

Obzvláště při důležitých otázkách zobchodování dříví je zřetelné, že právní forma a typ lesního sdružení určuje způsob obchodování. Zatímco pro společenství lesních podniků a svazy lesních podniků je podle spolkového lesního zákona zobchodování dříví možné,

musejí se lesní hospodářská sdružení omezit prozatím jen na koordinační úlohy při prodeji dříví. Daleko rozšířenější je zobchodování dříví přes přičleněný servis s. r. o. Právní forma sdružení rozhoduje také o tom, které služby může sdružení pro své členy převzít.

Účel sdružování a činnosti sdružení

Podle spolkového lesního zákona je výhradním účelem lesních sdružení přizpůsobení výroby a odbytu lesních produktů požadavkům trhu. To může být prováděno pomocí následujících činností: vzdělávání a poradenství, účast na lesnickém rámcovém plánování, koordinace odbytu, tržně přiměřená úprava a skladování produktů, pořízení a využití strojů a zařízení.

Sdružení vlastníků lesů jak ve formě regionálních společenství lesních podniků či lesních hospodářských sdružení jsou samostatné organizace soukromých a komunálních lesů a plní funkci informačního zastoupení místních vlastníků lesů. Úzce spolupracují s místními lesními státními úřady.

Soukromý les, rozparcelovaný na malé části, je částečně nevhodně využíván a ovlivněn nejasnými vlastnickými vztahy. Převážně není (nebo jen nepravdělně) obhospodařován a tento trend navíc se zvyšující se urbanizací roste. Jako nenarušitelná pojítka mezi zemskými lesy a vlastníky lesa působí obvodní sdružení pěstování lesa, což jsou společenství lesních podniků ve smyslu § 16 spolkového lesního zákona. Tato lesní sdružení úzce spolupracují na oblastní úrovni s lesními úřady. Jelikož se doposud málo zapojovala v rámci současného fenoménu mobilizace dříví, představují velký potenciál v oblasti „pomoci k svépomoci“. Ten kdo hospodáří, nehodnotí vlastnictví jako zátěž (např. vysoké příspěvky do odborného sdružení), nýbrž rozlišuje šance dosažení přiměřeného zisku. Sdružení ke „svépomoci“ spočívá v poznání, že více osob v partnerské spolupráci může řešit společné problémy, které jednotlivec hůře nebo vůbec nemůže zvládnout. Spolupráce funguje na principu vlastní zodpovědnosti, samosprávy a podle pravidel demokratického utváření vůle.

Lesní sdružení byla v minulosti zakládána převážně jako výrobní společnosti malých vlastníků lesa. Vlastníkům malých lesních majetků nabízejí možnost identifikace a ochrany jejich zájmů. V Německu se sdružení (miněno v obecném slova smyslu) zakládají z důvodů nejen ekonomických, ale i organizačních a řídicích. Již více než sto let probíhá diskuse o vhodnosti různých organizačních modelů. Ze širokého spektra možných organizačních forem bylo v posledních letech využito jen několika variant. Často se jim přičítá malá výkonnost vzhledem k míře, do jaké plní své zamýšlené funkce.

Koncentrace dřevařského průmyslu a těžká ekonomická situace v lesních podnicích vedla soukromé a obecní lesy střední velikosti k tomu, aby vystupovaly společně v rámci lesních sdružení. Lesní sdružení představují organizační spojení mezi profesionálními lesnickými organizacemi a soukromými vlastníky malých lesů. Podporují institucionalizaci určitých metod a přístupů k lesnímu hospodářství. V několika zemích stát podporuje tyto snahy a musí opakovaně „ospravedlňovat“ svou angažovanost.

Nejdůležitějšími přednostmi společenství lesních podniků jsou:

1. Udržení individuálního vlastnictví rodiny. Vlastnictví lesa může přejít na následovníky.
2. Lesní společenství přejímá obhospodařování lesa.
3. Odborná péče o les s ohledem na klimatické požadavky budoucnosti.
4. Lepší hospodárnost díky plánování a hospodaření na větších plochách.

5. Odpadají osobní příspěvky k profesnímu (odborovému) svazu.
6. Kompenzace rizika při škodách způsobených biotickými i abiotickými činiteli (především větrem a hmyzem).
7. Členové se podílí na hospodářském úspěchu lesního společenství.
8. Větší důvěra vlastníků lesů.

Zaměření jednotlivých sdružení se řídí podle potřeb členů. K tomuto účelu jsou podnikatelské strategie a politika zaměřeny na konkrétní potřeby a zájmy členů. Hospodářské zájmy jednotlivých vlastníků mohou být ovšem podporovány jen tehdy pokud nepoškozují zájmy sdružení. Díky prodeji těžko prodejných sortimentů (slabá a přesílená hmota) mohou lesní sdružení dosáhnout zvýšení příjmů. Mnohá sdružení se nechtějí omezovat pouze na výrobu dříví jako zdroje energie, ale chtějí sama provozovat zařízení na vytápění dřevem, a tím se stát dodavateli energie. Míra účasti na takovémto projektu může být různá.

Nejmenší vlastníci lesa, jejichž strukturální problémy poskytují racionální opodstatnění pro zakládání organizací, jsou zřídka členy a ještě řidčeji využívají stávající služby. Hrají nicméně významnou úlohu v trvání asociací. Jejich existence legitimizuje angažovanost státu i činnosti sdružení vlastníků lesa směřující k nájmu. Protože se městští majitelé lesů a zčásti i jejich lesy tak zřetelně liší od ideální představy angažovaného majitele lesa (tj. od udržitelného lesního hospodářství), poskytují důvod pro trvalé zapojení státu, a tím pro využívání veřejných zdrojů. V tomto ohledu jsou sdružení efektivní, protože se jim vyplácí získávat zdroje, i když se desítky let tvrdilo, že jsou ustavena neefektivně. Přesto skutečný cíl – sdružováním integrovat pasivní vlastníky nejmenších lesů – neustále uniká velkému počtu organizací.

Aktuální problémy sdružování

Pokud jde o vůdčí princip sdružení v Německu, prosazuje se pojetí, že i dříví z malých soukromých lesů lze profesionálně a udržitelně produkovat a uvádět na trh. Hlavním problémem jsou zde vysoké transakční náklady na správu malých pozemků a také chybějící institucionalizovaná pravidla správy. Organizační řešení pro předpokládané hospodaření v lese a tržní orientaci se liší podle času a místa.

I když dnes lesní sdružení přebírají ekonomické funkce v zájmu svých dobrovolně organizovaných členů, jsou též vnímána jako nástroj ovlivňování standardů managementu malých lesů a sdružování větších, na trhu lépe uplatitelných objemů vyrobeného dříví. Z pohledu dřevařského průmyslu je nanejvýš žádoucí, aby se lesní sdružení dále rozvíjela v sebevědomé, lesopoliticky aktivní, hospodářsky výdělečně zaměřené a prosperující lesnické podnikatelské subjekty jako jejich obchodní partnery.

Struktura organizací

Podle průzkumu provedeného v roce 2007 Bavorským zemským institutem pro les a lesnictví bylo zjištěno, že s rostoucí velikostí lesního majetku roste také podíl vlastníků organizovaných v lesních sdruženích. Členy sdružení jsou převážně vlastníci provádějící těžbu, naopak vlastníci, kteří neprovádí těžbu, jsou mnohem méně organizováni. Například v Bavorsku je okolo 28 % soukromých vlastníků lesů se zhruba dvěma třetinami rozlohy soukromých lesů členy v nějakém lesním sdružení, přičemž lesy korporací vykazují jasně vyšší stupeň organizace (cca 80 % podniků, okolo 88 % rozlohy lesů).

Změněné rámcové podmínky způsobily v mnoha směrech to, že lesní sdružení přezkoumala své struktury. Při diskusi o možných nových

strukturách lesních sdružení byly postaveny do popředí následující cíle:

- zachování konkurenční schopnosti na neustále se měnícím trhu,
- redukování nákladů, zlepšení nákladového managementu,
- rozšíření nabídky zvýšením produktové rozmanitosti,
- další vývoj k větším, profesionálně vedeným lesním sdružením směřujícím až k hospodářské samostatnosti (v adekvátní době).

Management lesních sdružení

Management společenství lesních podniků je pouze a výhradně v kompetenci společenství lesních podniků. V rámci právních předpisů a podle stanov rozhodují společenství lesních podniků o druhu a množství členů managementu. Úkoly managementu nejsou definovány.

Aby byli soukromí vlastníci lesa podporováni při hospodaření ve svém lese, může, po založení a uznání společenství lesních podniků v časově limitované počáteční fázi, management sdružení vykonávat na žádost příslušný lesní úřad. S pomocí zemské lesní správy by mělo společenství lesních podniků co nejdříve převzít do vlastní kompetence úlohy spojené s managementem podniku. Kromě toho jde u malých soukromých lesů o obavu, aby z částečného vystoupení státu (vycházejícího z rozhodnutí Úřadu pro hospodářskou soutěž) ze společného obchodování nebyl jen – finančně a politicky celkem vítaný – začátek ústupu spolkových zemí od podpory soukromých lesů. Zde malé soukromé lesy žádají na jednu stranu podporu (nebo alespoň žádnou státní konkurenci) pro vytvoření vlastní obchodní struktury a na druhou stranu odmítají redukci současných podpor ve formě personálních a finančních prostředků od zemské lesní správy.

Cílem nových lesních hospodářských sdružení má být zobchodování a mobilizace dřevní suroviny. V podmínkách pro vznik lesních hospodářských sdružení je stanoveno, že zúčastněné společenství lesních podniků v budoucnosti nesmí provádět žádný další prodej dříví, přičemž ale jednotliví vlastníci z tohoto pohledu zůstávají volní. Nabídková povinnost pro jednotlivé vlastníky nebyla dána. Na podporu vytvoření nových organizací má oblastní lesní úřad opominout zobchodování dříví pro soukromé lesy, ačkoli podle rozhodnutí Úřadu pro hospodářskou soutěž je dovoleno, aby byl podpořen princip „pomoci ke svépomoci“ a sdružení byla vedena k samostatnosti. Přijímání nových členů do lesního hospodářského sdružení – také z velkých soukromých lesů a městských lesů – je výslovně žádoucí. Na financování lesních hospodářských sdružení se podílí těžební fond, zemské zemědělské ministerstvo, pilařský průmysl a společenství lesních podniků samotné.

Pracovníci státní správy lesů, jako poradenského a podpůrného orgánu pro vlastníky lesa, vidí malé lesní majetky často z rozdílného úhlu pohledu. V Bavorsku, kde se tradičně státní správa lesa nemusela starat o prodej dříví malých lesních majetků, není znát omezení zájmu o malé vlastníky: lesničtí úředníci podporují další rozvíjení struktur a posuzují tuto práci ve smyslu obecného blaha. V jiných spolkových zemích se ovšem úředníci zemské správy lesů významně podíleli na fungování lesních sdružení. V určitých případech byl pracovník zemské lesní správy manažerem lesního sdružení a vykonával činnosti odborného poradenství a podpory, stejně jako veškerou činnost související s prodejem dříví. Proti vykonávání těchto činností byly podávány stížnosti na Spolkový úřad pro ochranu hospodářské soutěže, který jasně vysvětlil, že spolkové země budou podporovat budování samostatných obchodních struktur v soukromých lesích. Z toho vyplývá, že zemské správy musí vybudovat takřka svou

vlastní konkurenci, a to v době, kdy dochází ke snižování stavů jejich zaměstnanců.

Podpory a financování

Otázka financování společenství lesních podniků a jejich podpor ze strany státu a zemí je trvale aktuálním tématem. Členské příspěvky a platby za poskytování služeb (především z prodeje dříví) představují většinou nejdůležitější příjmové položky sdružení. Na základě nepatrné parcelní velikosti u malých soukromých lesních majetků nemůže v současnosti většina sdružení zvládnout na ně přenesené úlohy bez podpory státu. V probíhajícím období podpor stoupl s přemiemi za dřevní mobilizaci význam zobchodování dříví pro sdružení jako příjmový zdroj.

Sdružení mají různé instrumenty, které je možné použít k financování jejich úloh. Podpora lesního sdružování je zakotvena jak ve spolkovém zákoně (§ 41 odstavec 5), tak také v zemských zákonech. Lesní sdružení podle § 15 spolkového lesního zákona jsou centrální nástroje ke zlepšení konkurenční schopnosti menších a středních soukromých lesů. Zároveň jsou vhodná pro mobilizaci dřevních rezerv předpokládaných u malých vlastníků lesa. Realizace zákonných cílů se uskutečňuje mimo jiné prostřednictvím souboru opatření „Podpora lesního sdružování“, právní linie pro poskytování lesnických podpor v rámci „Zlepšení agrární struktury a ochrana pobřeží“ (GAK). Pro zvýšení efektivnosti sdružení byla zavedena s Rámcovým plánem GAK 2007 výkonově závislá prémie (takzvaná mobilizační prémie) pro nadpodnikové shromažďování a samostatné zobchodování dřevní nabídky prostřednictvím sdružení.

Speciálně u lesních sdružení jsou podporovány prvotní investice, správa a poradenství. Zde jsou obsaženy: náklady na založení, personální náklady, náhrada nutných osobních výdajů, náklady rizika a náklady na zvyšování kvalifikace. Další podporovanou aktivitou je posílení kooperace ve venkovských oblastech a s tím související zlepšení aktivit sdružení. Spolkový lesní zákon rozšířil pro lesní hospodářské sdružení mimo jiné katalog zákonně přípustných úloh sdružení v oblasti zobchodování dříví stejně jako u jiných aktivit z oblasti rozvoje venkovských oblastí. Tak se mají sdružení posunout do polohy, kde se mohou více angažovat v oblasti služeb (např. turismus a lesní pedagogika), a tím realizovat vícesektorové nasazení nové politiky pro venkovskou oblast.

Z průzkumu pramenů nebylo zjištěno, že pro období 2007 – 2013 je lesní sdružování podporováno z prostředků EU. Jedinou možností z evropských zdrojů je financování prostřednictvím programu LEADER.

Sdružování v nových spolkových zemích Německa

Souhrnné porovnání situace ve starých a nových spolkových zemích Německa ve sdružování vlastníků lesa v polovině 90. let 20. století poskytuje tabulka 3.

Jako příklad pro podrobnější popis počátků sdružování vlastníků lesa a vznik lesních sdružení si můžeme vzít situaci ve spolkové zemi Braniborsko a Sasko. V Braniborsku po váhavém začátku v roce 1991 začalo v roce 1992 růst pochopení ke sdružování. Ke konci dubna 1993 bylo zemskou státní lesní správou uznáno 203 společenství lesních podniků, z nichž mělo 185 formu lesních spolků a 18 formu družstevní. Počet vlastníků lesa i celková velikost tímto způsobem obhospodařované půdy ve společenstvích lesních podniků rychle narůstala (pozn.: v polovině 90. let bylo sdruženo 8 558 vlastníků lesa s celkovou výměrou 42 700 hektarů, přičemž průměrná velikost takového společenství lesních podniků činila

210 hektarů, průměrná velikost podílů jednoho člena činila 4 hektary lesa a počet členů se pohyboval mezi 13 a 350, což odpovídalo průměrnému počtu 42 členů na jedno sdružení lesních podniků). Zajímavou skutečností bylo, že při založení tato sdružení lesních podniků pozůstávala z malého počtu členů a rozkládala se pouze na území jednoho nebo dvou katastrů. V krátkém čase se ale připojovali další a další členové. Tento pozitivní vývoj stále pokračuje. Hlavním důvodem, proč se vlastníci lesů stávají členy sdružení lesních podniků je vysoký věk, chybějící odborné znalosti, žádná nebo nevhodná technika, vzdálenost trvalého bydliště od místa vlastnictví lesa, nízká identifikace s vlastnictvím apod.

Vlastníci lesů na východě Německa, a tedy i v Sasku, se dívali zpočátku na snahy státu o sdružování skepticky. K tomu se důležitou stávala také otázka, jestli je vůbec možné aplikovat na tamní

podmínky stejný model jako u západoněmeckých vlastníků lesa. Při rozsáhlém a opakovaném průzkumu v Sasku z výsledků výzkumu vyplynul zájem vlastníků lesa především uchovat hodnotu svého majetku, udržet tradice vlastnictví lesa a uspokojit vlastní potřeby. Naproti tomu bylo vidět vnímání problému ztráty rentability lesního hospodaření, uvědomování si „sociální odpovědnosti“ plynoucí z takového vlastnictví, ale také relativně malé možnosti využití lesa jako zdroje aktivních nebo pasivních příjmů. Vlastníci lesa očekávali od vstupu do sdružení lesních podniků nejenom finanční prospěch, ale viditelnou roli sehrávalo také zajištění a sociální zabezpečení v těchto sdruženích. Jelikož státní správa byla z různých důvodů v té době nucena k ústupu ze svých pozic, vznikla podstatná pochybnost nad proveditelností a životaschopností sdružení bez těchto státních zaměstnanců. Sdružování stálo před dvěma mož-

Tab. 3.

Lesnická sdružení ve starých a nových spolkových zemích Německa (stav: staré spolkové země – červenec 1994, nové spolkové země – říjen 1995)
Forest associations in the old and new federal lands of Germany (state: old federal lands – July 1994, new federal lands – October 1995)

Právní forma/ Legislative form	Počet sdružení/ Number of associations	Počet členů/ Number of members	Plocha lesa sdružených lesních majetků v ha/ Forest area of associated forest ownerships in ha
Uznaná sdružení lesních podniků podle § 16 SLZ/ Approved communities of forest enterprises - § 16	1 415	251 034	2 588 439
z toho/of which:			
- staré spolkové země/old federal lands	754	214 164	2 404 606
- nové spolkové země/new federal lands	661	36 870	183 833
Svazy lesních podniků podle § 21 SLZ (jen staré spolkové země)/Unions of forest enterprises - § 21 (only old federal lands)	53	11 816	21 434
Ostatní sdružení v lesním hospodářství podle § 39 SLZ/The other associations - § 39	2 962	125 938	297 334
z toho/of which:			
- staré spolkové země/old federal lands	2 594	105 212	265 292
- nové spolkové země/new federal lands	368	20 726	32 042
Lesohospodářská sdružení podle § 37 SLZ/ Forestry-economical associations - § 37	17	283	
z toho/of which:			
- staré spolkové země/old federal lands	16	231	
- nové spolkové země/new federal lands	1	52	
CELKEM/TOTALLY	4 447	389 071	2 907 207
z toho/of which:			
- staré spolkové země/old federal lands	3 417	331 423	2 691 332
- nové spolkové země/new federal lands	1 030	57 648	215 875

Zdroj: AFZ/Der Wald 12/1997, str. 632
Poznámka: SLZ = spolkový lesní zákon

nými cestami: neplacené - čestné nebo profesionální obchodní vedení. I přes významnou finanční podporu se ukázalo, že financování obchodního vedení sdružení jako zaměstnanců v hlavním pracovním poměru není možné na sdružených majetcích s výměrou menší než 500 hektarů. Tento předpoklad splňovala 3 z 18 dotazovaných sdružení. K 1. 10. 1998 bylo 1 817 komunálních a soukromých vlastníků lesa na celkové ploše 16 770 ha organizováno v 25 sdruženích, z nichž 23 bylo uznáno zemskou lesní správou ve formě společenství lesních podniků (§ 16 – 18 spolkového lesního zákona) jako „hospodářský spolek“ podle německého občanského zákoníku. Průměrná plocha lesa na jednoho člena činila 9,23 ha.

DISKUSE

Velmi důležité je zaměřit pozornost na trendy a výhledy do budoucnosti, neboť sdružování vlastníků lesa v Německu stojí díky aktuální a rapidně pokračující změně struktury lesního hospodářství a dřevařského průmyslu před novými výzvami. Do budoucna bude třeba ve větší míře sdružovat sortimenty dříví, dále je nutné rozšíření nabídky nedřevních produktů jako je rekreační využívání a plnění ochranných funkcí atd. a v neposlední řadě musí sdružení reagovat na zvyšující se požadavky na poskytování služeb u produktů ze dřeva.

V návaznosti na výše naznačené musí lesní sdružení čelit měnícím se podmínkám, které se sdružení přímo i nepřímo dotýkají. Těmito měnícími se rámcovými podmínkami mohou být např.:

- změna poradenského a podpůrného systému (postupný ústup oficiálního poradenství),
- striktní oddělení obchodního vedení a podpůrných činností (lesník),
- postupný ústup veřejných finančních podpor,
- nutnost výstavby center služeb prostřednictvím lesních sdružení.

Ze změny rámcových podmínek vyplývá pro lesní sdružení nutnost jejich posílení. V mnoha případech to znamená rozšíření okruhu úkolů. Příkladně v počáteční fázi až do dosažení vhodné struktury by bylo potřebné, aby tato nová sdružení byla podporována příspěvky. V zájmu členů sdružení, ale také zákazníků a podnikatelů, se musí lesní sdružení vyvinout v profesionální centra lesnických služeb. Z toho vyplývá nutnost podnikatelské a hospodářské deklarace cílů stejně jako nastavení finančních a hospodářských plánů. Stanovené cíle přitom musí být hospodářsky samostatné, což může být dosaženo pomocí flexibilního přizpůsobení se pokračujícím změnám po dobu jejich trvání. Díky vytváření větších sdružení může být dosaženo lepšího plošného a členského managementu stejně jako sdružování nabídek sortimentů surového dříví.

Ve spolkových zemích Německa se shodně ukázalo, že je třeba počítat s výrazným zvýšením nákladů na lesníky, respektive snížením nabídky služeb zemské státní lesní správy. Tento vývoj získává díky vlivům globalizace, které se v současné době promítají i do lesnictví, dále na dynamice.

Další výhledy lesních sdružení do budoucnosti obecně jsou součástí navazujícího článku zaměřeného na situaci v Rakousku.

ZÁVĚR

Vlastníci lesa v současné době očekávají především rozsáhlejší služby od svých sdružení. Projevují se zde zřetelně strukturální změny ve venkovských oblastech a hodnotové změny ve společ-

nosti. Lesní sdružení zde musí být pro své členy jako komplexní kontaktní organizace ve všech otázkách obhospodařování lesa. Do budoucna bude pro vlastníky lesů požadována kompletní nabídka ve smyslu smlouvy o lesní péči nebo pronájem lesa. Sdružení se budou muset výrazněji prosazovat jako výkonově silní poskytovatel služeb s jasnou orientací na zákazníky, aby si své zákazníky udržela. Konkurence díky volnému poskytování lesnických služeb a vlastnímu reklamnímu úsilí dřevařského průmyslu vzrůstá. Sdružení, která jsou založena s cílem zvyšování a tvorby hodnot u vlastníků lesa, požívají za svou dlouholetou existenci většinou velkou důvěru u svých členů. Jestli tato důvěra je oprávněná, se bude posuzovat v eurech a centech.

Lesní sdružení se musí věnovat také svým zákazníkům. Dřevařský průmysl vyžaduje termínově přesné zásobování čím dál větším množstvím dříví. K tomu, aby byl možný racionální nákup dřevní hmoty, potřebuje průmysl kompetentního komunikačního partnera ze strany vlastníků lesů, který může dodat co možná největší množství dříví. Koordinace dodávkové logistiky bude stavět další specifické požadavky na lesní sdružení, které bude možné splnit jen díky větší obchodní jednotě.

Lesnická politika a soukromé lesy usilují, jako hlavní cíl poradenství, o lesní sdružení způsobilá ke komplexnímu řešení úkolů a o utváření jejich efektivní struktury a budoucí zajištěnosti.

Hlavní otázkou do budoucnosti zůstává financování lesního sdružování. S přihlédnutím k napjatým veřejným rozpočtům je třeba počítat se zkracováním veřejných příspěvků. Změny podpor začaly od roku 2007, neboť vyhlášeným cílem politiky podpor je dosáhnout struktur, které nějakou dobu budou schopny fungovat bez příspěvků. Na druhou stranu vzrostly personální náklady a náklady na péči o les. Kvůli těmto rozevírajícím se nůžkám mezi náklady a výnosy budou muset lesní sdružení čelit hledáním nových výnosových možností. Je nutné ohodnocení mimoprodukčních funkcí lesa jako je vodohospodářská a klimatická funkce, smluvní ochrana přírody nebo rekreační funkce. Nové obchodní možnosti se také objevují v oblasti bioenergie.

Profesionalizace organizací je v plném běhu a v mnoha případech nahrazují neplacené dobrovolné síly manažerů na plný úvazek (přínejmenším na částečný úvazek). Tím se lesní sdružení mnohstranně osvědčují jako lesnická krystalizační centra ve venkovské krajině. Hlavní otázkou sice zůstává těžba a zobchodování dřevní suroviny, ale přeci jen se sdružení musí stále více snažit využívat šance a hledat dodatečné příjmové zdroje, například v sektoru služeb. Tím výrazně přispívají k oživení a posílení svých venkovských oblastí. Tlaky na snižování personálních nákladů na obhospodařovanou plochu přinutí lesní sdružení k vývoji efektivnějších, personálně extenzivnějších procesů. Pod tímto tlakem se budou hledat inovace, které zahájí racionalizační potenciály.

Trvalé soukromé podnikové struktury by se měly do budoucna stát zajištěnou hospodářskou bází pro malé a střední lesní podniky a udržovat tak pracovní místa ve venkovských oblastech. Než bude tento cíl dosažen, měli by být zemští lesníci přibíráni jako poradci při tvorbě profesionálních soukromých lesnických struktur a měli by být pro tyto úkoly i časově a místně určeni.

Poděkování:

Poznatky byly získány v souvislosti s řešením 1. etapy projektu pro MZe č. j. 25636/2009-16220 „Zjištění situace a vývojových trendů u malých lesních podniků v zahraničí“.

LITERATURA

- AGDV. 2009. Die Arbeitsgemeinschaft Deutscher Waldbesitzverbände. Získáno 12. 10. 2009, z <http://www.waldbesitzerverbaende.de/>
- Anonymus. 2008. Die deutschen Privatwaldorganisationen und ihre Aufgabe. Získáno 12. 10. 2009, z http://www.holz-von-hier.de/waldbesitzer-info/Privatwaldorganisationen_lr.pdf
- Anonymus. 2008a. Öffentlichkeitsarbeit von forstwirtschaftlichen Zusammenschlüssen. AFZ-DerWald, č. 1: 16.
- BORGSTÄDT K. 2008. Forstliche Zusammenschlüsse in Deutschland. Získáno 12. 10. 2009, z http://www.waldwissen.net/themen/betriebsfuehrung/zusammenschluesse/fva_forstzusammenschluesse_DE
- FUNK M. 2004. Positionierung forstwirtschaftlicher Zusammenschlüsse in der Holzvermarktung. AFZ-DerWald, č. 3: 108-109.
- FUNKE F. 2008. Stand der Umsetzung der Kartellbeschwerden. AFZ-DerWald, č. 1: 8-9.
- HARTIG S. 2006. Stand und Weiterentwicklung der forstlichen Zusammenschlüsse in Niedersachsen. AFZ-DerWald, č. 1: 7-8.
- HARTIG S. 2007. AK I: Gestaltungsmöglichkeiten für Geschäftsführung und Vorstände. AFZ-DerWald, č. 1: 5-6.
- HILT J. 2007. Möglichkeiten der Finanzierung. AFZ-DerWald, č. 1: 7-8.
- J. K. 2008. Kleinprivatwald – ein Thema mit vielen Aspekten. Holz-Zentralblatt, 2. 5. 2008, s. 475.
- KAMANN 2000. Kleinprivatwald im Wandel – ein Problem für die Holzwirtschaft?. Forst und Holz, 55/9: 295-297.
- KÖBL T. 2009. Umsatzsteuer bei Forstzusammenschlüssen. LWFaktuel, 70: 20-21.
- KÖPF E. U., THODE H. 1999. Privatwald und Zusammenschlusswesen in Sachsen, AFZ-Der Wald, č. 21: 1126-1128.
- LEBEN N. 2004. Effiziente Zusammenschlüsse zur Lösung neuer Herausforderungen. AFZ-DerWald, č. 3: 112-113.
- LESSNER C. 2002. Zur Entwicklung des forstwirtschaftlichen Zusammenschlusswesens. In: Privatwald in Brandenburg, Ministerium für Landwirtschaft, Umweltschutz und Raumordnung des Landes Brandenburg: 47-55
- LOBODA S. 2006. Kleinprivatwald nicht Kleinreden. AFZ-Der Wald, s. 1174-1176.
- LÖFFLER W. 2002. Betriebswirtschaft im Bauernwald. Forstzeitung, č. 12: 31.
- LORITZ H. 2008. Waldeigentum bewahren und Neuland betreten. AFZ-DerWald, č. 13: 704.
- PELZ S. 2004. Bau, Betrieb und Versorgung eines Holzheizkraftwerkes – was kann ein Zusammenschluss tun? AFZ-DerWald, č. 3: 121-122.
- PRÖSE F., AMANN A., SELTER A., SCHRAML U. 2008. Erfolgsfaktoren gemeinschaftlicher Waldbewirtschaftung. AFZ-DerWald, č. 13: 709-711.
- RAUCH S. 2007. Genossenschaft ist ideal, wenn ein Verein wirtschaftlich aktiv werden will. AFZ-DerWald, č. 14: 774.
- RAUPACH C. 2008. Der Hessische Waldbesitzverband. AFZ-DerWald, č. 21: 1164-1166.
- RAUPACH C. 2004. Naturschutzaufgaben – Herausforderung für FBGs? AFZ-DerWald, č. 3: 120-121.
- REINSPERGER J. 2007. 1. Bundeskongress für Nachwuchskräfte. AFZ-DerWald, č. 1: 4-5.
- SEELING U., LAMMEL R. 2004. Das Konzept des Bundeskongresses für Führungskräfte forstwirtschaftlicher Zusammenschlüsse. AFZ-DerWald, č. 3: 123-124.
- SCHAFFNER S., SUDA M., HUML G. 2009. Zusammenschlüsse auf Erfolgskurs. LWFaktuel, 70: 13-16.
- SCHÖN L. 2009. FWZ können mehr als man sieht. AFZ-DerWald, č. 5: 116.
- SCHRAML U., 2005. Between legitimacy and efficiency: The development of forestry associations in Germany. Small-scale Forest Economics, Management and Policy, 4/3: 251-267.
- SCHRAML U., SELTER A., SCHÖTTLE R., HEGAR R. 2008. Die Waldgemeinschaft – ein neuer Weg für den kleineren Waldbesitz. AFZ-DerWald, č. 13: 702-703.
- SCHREIBER R., HASTREITER H. 2009. Der forstliche Zusammenschluss aus Sicht der Waldbesitzer. LW Faktuel, 70: 38-40.
- STURIES H.-J. 2002. Die Struktur und Betreuung des Privat- und Kommunalwaldes in Schleswig-Holstein. Forst und Holz, 57/22: 680-682.
- Waldbericht der Bundesregierung. 2009. s. 66-67. Získáno 10. 12. 2009, z <http://www.bmelv.de/cae/servlet/contentblob/539616/publicationFile/26225/Waldbericht20>
- WARKOTSCH W., BOLLIN N. 2000. Voraussetzungen für den Einsatz moderner Technik im Kleinprivatwald, AFZ-Der Wald, 55/20: 1073-1074.
- WÖHRLE M. 2008. Waldwirtschaftsgemeinschaft - gemeinsam erfolgreich. Získáno 12. 10. 2009, z http://www.waldwissen.net/themen/betriebsfuehrung/zusammenschluesse/bfw_wwg_2008_DE

ECONOMICAL, LEGISLATIVE AND SOCIAL ASPECTS OF THE PRESENT SITUATION OF SMALL FOREST ENTERPRISES IN GERMANY AND SUPPOSED TRENDS OF DEVELOPMENT OF THEIR ASSOCIATIONS

SUMMARY

In this article forest management in Germany is characterized as a whole, as well as position of small forest enterprises and present state in associating of forest owners. Individual types of forest ownership are analyzed in detail with regard to permanent increment of non-agricultural forest owners which needs new approach to ways of associating. Legislative forms of associating, included in the federal forest act, are described noticing their positives and negatives. Attention is given to the purposes of associating and activities of associations, the most important advantages are named and the actual problems of association characterized. A great part of this contribution deals with problem of structure of organizations and management of forest associations, state subsidiaries are also mentioned. In the last few years there have emerged new tasks for forest associations – increasing demands for more extent and more complex services. One of the main future targets remains, besides forming of optimal structures of forest associations, professionalization of organizations and financing of forest associating.

Recenzováno

ADRESA AUTORA/CORRESPONDING AUTHOR:

Ing. Jiří Matějčíček, CSc., Mendelova univerzita v Brně, Lesnická a dřevařská fakulta
Zemědělská 3, 613 00 Brno, Česká republika
tel.: 257 892 235 ; e-mail: matejcekjiri@seznam.cz
Ing. Barbora Lišková, Mendelova univerzita v Brně
Zemědělská 3, 613 00 Brno, Česká republika
tel.: 545 134 312; e-mail: barbora.liskova@mendelu.cz